مَا اٰتٰکُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ وَمَا نَهٰکُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا

هرچه بدهد شمارا پیغامبر بگیرید و هرچه منع کند شمارا ازان باز ایستید

هر که بیند نامه ام از ابتدا تا انتها | من بدل او را غلامم او بود خواجه مرا

نصائح عزیزیه

از افادات سراپا برکات جناب مولانا مولوی حاجی محمد عبد العزیز صاحب مغفور قادری
مصنف کتاب الجواهر عزیز الاخلاق فی نصائح الآفاق و عزیز الآخرة و باغ بهار عزیزی
و مقالات الطریقت و مکالمه سیف و طاعون و مترجم مفاتیح الاعجاز شرح گلشن راز وغیره وغیره

بغرض افادهٔ عام

در مطبع امیر المطابع طبع گردید

بسم اللہ الرحمن الرحیم

التماس

یہ امر محتاج بیان نہین کہ دن بدن ہمارے دلون سے خدا کی محبت اور اوس کے
احکام کی عزت و وقعت دور ہوتی جارہی ہے اسکی وجہ یہ ہے کہ ہم دنیا کے
کامون مین اسقدر غرق ہوگئے ہین کہ ذرا بھی اس امر کا احساس نہین ہوتا کہ ہم کس
غرض سے پیدا کیے گئے اور ہم پر خداوند عالم کے کیا فرائض ہین یہی اسباب
و علامات ہین کہ ہمارے وہ اخلاق اور عادات جنکی تمام دنیا مین شہرت تھی
اب مبدل بہ نفرین ہو رہے ہین میرے والد بزرگوار حضرت مولوی محمد
عبد العزیز صاحب قبلہ قادری کو ہمیشہ اس بات کا غم و درد رہتا تھا کہ مسلمانون
کی حالت مین جو تنزل پیدا ہو گیا ہے اوسکو دور کرنے اور اون کے خلاف

عادات کو حالات سابقہ پر لانے کی کوشش کیجائے اسی خیال کے
مدنظر صاحب ممدوح نے تخمیناً (۱۰) کتابین تصنیف کرکے وقتاً فوقتاً شائع
کین از ان جملہ یہ کتاب بھی ہے جو ناظرین کے ملاحظہ مین پیش کیجارہی ہے
اسکے قبل یہ کتاب دو دفعہ چھپ چکی ہے اور پبلک نے اسکی نہ صرف قدر کی
بلکہ ذریعہ خطوط اپنے عمدہ اور بہترین خیالات کا اظہار بھی کیا ہے - چونکہ
جلدین ختم ہو چکی تھین اور مشتاقین کے خطوط پر خطوط مکرر طبع کیلئے آرہے تھے
لیکن بوجہ علالت مزاج حضرت ممدوح کو طبع کا موقع نہ ملا بالاخر اسی علالت مین
دار فانی سے دار البقا کو کوچ کر گئے اور دم آخر مجھے وصیت کی کہ اس کتاب کو
بار ثالث ضرور طبع کرایا جائے تاکہ شائقین کے خواہش کی تکمیل ہو جائے
بنابران بتعمیل ارشاد حضرت ممدوح مین نے کتاب ہذا طبع کرائی ہے پبلک سے
توقع ہے کہ اس کتاب کو من اولہ الی آخرہ ملاحظہ فرما کر حضرت مرحوم و مغفور کو
دعائے خیر سے یاد فرمائینگے فقط

خاکسار

احمد عبد اللہ

تمت

فهرست مضامین کتاب لاجواب نصایح عزیزیه

ما آتکم الرسول فخذوہ وما نہکم عنہ فانتہوا

هرچہ بدہد شما را پیغامبر بگیرید و هرچہ منع کند شما را از آن باز ایستید ۱۲

هر کہ بیند نامہ ام از ابتدا تا انتہا ÷ من بدل دارم انعام او بود خواجہ مرا

نصائح عزیزیہ

از افادات سراپا برکات جناب مولانا مولوی حاجی محمد عبد العزیز صاحب قادری قدس سرہ مغفور مرحوم

مصنف کتاب لاجواب عزیز الاخلاق فی نصائح الآفاق و عزیز الآخرۃ و باغ بہار عزیزی و

مقالات الطریقت و مکالمہ ہیضہ و طاعون مترجم مفاتیح الاعجاز

شرح گلشن راز وغیرہ

در امیر المطابع سلطان پورہ حیدرآباد دکن طبع شد

تالیف اول　　بار سوم

قیمت عہ

ما آتاکم الرسول فخذوه وما نهاکم عنه فانتهوا

هرچه بدهد شما را انبیا بگیرید و هرچه منع کند شما را از آن باز ایستید ۱۲

هر که بیند نامه ام از ابتدا تا انتہا ٭ من بدل ورا غلامم او بود خواجه مرا

نصائح عزیزیہ

از افادات سراپا برکات عمدہ جناب مولانا مولوی حاجی محمد عبد العزیز صاحب قبلہ دکنی مغفور مرحوم

مصنف کتاب لاجواب عزیز الاخلاق فی نصائح الآفاق و عزیز الآخرة و باغ بہار عزیزی و

مقالات النقط و مکالمۂ ہیضہ و طاعون و مترجم مفاتیح الاعجاز

شرح گلشن راز وغیرہ ٭

در امیر المطابع سلطان پورہ حیدرآباد دکن طبع شد

تالیف اول بار سوم

قیمت عمر

الحمد للہ رب العالمین والعاقبۃ للمتقین والصلوٰۃ والسلام علیٰ رسولہٖ سیدنا وشفیعنا محمد وآلہٖ واصحابہٖ اجمعین

اسعدکما اللہ تعالیٰ فی الدارین محمد عبد الرحمن واحمد عبد اللہ زادکما اللہ تعالیٰ علمکما وعمرکما وللعمل الصالح وفقکما۔ باید کہ این چند کلمات ذیل را بگوش ہوش بشنوید و یاد گیرید و بدان عمل نمائید و بدیگران امر کنید و ترغیب نمائید بحد امکان در اشاعتش کوشید ثواب آن بسیار یابید انشاء اللہ تعالیٰ ؎

نصیحتے کنمت بشنو و بہانہ مگیر — کہ ہرچہ ناصحِ مشفق بگویدت بپذیر

نصیحت گوش کن جانان کہ از جان دوست تر دارند — جوانانِ سعادتمند پندِ پیرِ دانا را

ف بدان کہ بر بندہ فرض است شناختنِ خدائے عزوجل و بعدہ دانستنِ

احکام وارکان مسلمانی (۲) بر توحید خالق دنیا و ما فیہا ثابت قدم باش کہ شرک بخشیدہ نمیشود۔ اِنَّ اللّٰہَ لَا یَغْفِرُ اَنْ یُّشْرَکَ بِہٖ وَیَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِکَ لِمَنْ یَّشَآءُ و در عبادتش کسے را شریک مگردان۔ وَلَا یُشْرِکْ بِعِبَادَۃِ رَبِّہٖ اَحَدًا۔ ہر وقتے کہ نام خدائے تعالےٰ می شنوی جلّ جلالہٗ بگو ہر کہ نام خدائے جلّ شانہٗ را تعظیم کند آن بندہ را خدائے تعالےٰ میان خلق عزیز میگرداند و چون نام محمد رسول اللہ می شنوی بگو صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم و در اکثر اوقات درود بفرستید بر پیغمبر ما ہر مومن کہ بر سرورِ کائنات خلاصۂ موجودات اکثر درود فرستد آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام از و خوشنود باشند مَنْ صَلّٰی عَلَیَّ وَاحِدَۃً صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ عَشْرًا۔ اِنَّ اللّٰہَ وَمَلٰٓئِکَتَہٗ یُصَلُّوْنَ عَلَی النَّبِیِّ یٰٓاَیُّھَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَیْہِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِیْمًا۔ اَللّٰھُمَّ صَلِّ عَلٰی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓی اٰلِ سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّبَارِکْ وَسَلِّمْ (۴) کلمہ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہِ۔ بتدریج مداومت نمائی کہ افضل الذکر آمدہ (۵) بیادِ خدائے تعالےٰ مشغول باش (بہر نفسی کہ فرو میرود دران اللہ و چون بر می آید ھو نگاہدار) فَاذْکُرُوْنِیْٓ اَذْکُرْکُمْ فَاذْکُرُوا اللّٰہَ کَذِکْرِکُمْ اٰبَآءَکُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِکْرًا۔ ؎

اللہ اللہ ہر کہ گوید صبح و شام آتشِ دوزخ بود بروے حرام

لہ بتحقیق خدا نبخشد آنکہ شرک کردہ شود بوے و بخشد ہر چہ غیر آنست برائے کسیکہ خواہد ٭ و شریک نکند در عبادت پروردگار خود کسی را ٭ کسیکہ درود فرستد بر من یکبار درود فرستد خدا بروے دہ بار ٭ بتحقیق خدا و فرشتگان وے درود فرستند بر نبی اے کسانیکہ ایمان آوردند درود بفرستید بروے و سلام کنید سلام کردن۔ اے خدا درود بفرست بر سردار ما محمد و بر اتباع سردار ما محمد و برکت دہ و سلام کن ٭ نیست معبودے سوائے خدا محمد فرستادہٗ خدا است ٭ پس یاد آرید مرا یاد آرم شما را پس یاد کنید خدائے را ہمچو یاد کردن شما پدران خویش را بلکہ زیادہ تر یاد کردن۔

سورۂ النساء پارہ (۵) ٭ سورۂ الکہف پارہ (۱۶) ٭ سورۂ الاحزاب پارہ (۲۲) ٭ سورۂ البقرہ پارہ (۲)

أَكْثِرُوا ذِكْرَ اللّٰهِ حَتّٰى يَقُولُوا مَجْنُونٌ. که بے ذکر خدائے تعالےٰ دل بنده تاریک
میگردد - بذکرش هرچه بینی در خروش است . وَإِنْ مِّنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ
وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ (۲) ونیز موت را هرگز فراموش مکن فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ
لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُونَ ؎ غافل ز احتیاط نفس یک نفس
مباش ؛ شاید همین نفس نفس واپسین بود . كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَكُلُّ شَيْءٍ
هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهٗ (۷) با وضو باش که وضو را سلاح مومن میگویند مادامیکه
مومن با وضو باشد خدائے تعالےٰ او را دوست میدارد وَاللّٰهُ يُحِبُّ
الْمُطَّهِّرِينَ بعد وضو دعا کن اَللّٰهُمَّ كَمَا طَهَّرْتَنَا بِالْمَاءِ فَطَهِّرْنَا مِنَ الذُّنُوبِ
و این دعا نیز خوانی سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ
وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ (۸)
و مسواک را ترک مکن که دو رکعت نماز با مسواک برابر است با هفتاد رکعت
بے مسواک - و مسواک بست و چهار خصلت دارد از انجمله آنکه دهن را پاک
سازد - و دندان را قوت دهد و بلغم را دور کند و حرارت را دفع کند - و طعام را

حدیث شریف
سورۂ بنی اسرائیل پاره (۱۵)
سورۂ نحل پاره (۱۴)
سورۂ آل عمران پاره (۴)
پاره (۲)
سورۂ قصص پاره (۲۰)
سورۂ بقره پاره (۲)

---

۱ و نیست هیچ شے مگر آنکه تسبیح میکند بحمد او و لیکن شما تسبیح ایشان را فهم نمی کنید . ۲ پس هرگاه بیاید وقت شان نه تاخیر کنند از ان یک ساعت نه تقدیم کنند ۳ هر جان چشنده مرگ ست ۴ و هر چیز فانیست بجز ذات خدا ۵ و خدا دوست دارد خوب پاکی کنندگان را ۶ اے خدا چنانکه پاک کردی ما را بآب پس پاک کن ما را از گناهان ۷ پاکی میدانیم ترا اے خدا و بستایش تو گواهی میدهیم که نیست معبود بجز تو یکتائی نیست شریک ترا و گواهی هم که محمد بنده و فرستاده تست .

ہضم کند وغیرِ آن و مسواک را از یک وجب (بالشت) زائد مدار۔ کہ شیطان بر مسواک زیادہ راہ می یابد و مرکبِ خود میسازد و از جانب عرض مسواک کنید نہ از طولش قَالَ اللّٰہُ تَعَالٰی یٰٓاَیُّہَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَی الصَّلٰوۃِ فَاغْسِلُوْا وُجُوْہَکُمْ وَاَیْدِیَکُمْ اِلَی الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِکُمْ وَاَرْجُلَکُمْ اِلَی الْکَعْبَیْنِ (۹) و چون وضو کنی متوجہ قبلہ شوی و بعد ختمِ آن قدرے آب در دست گیری و سہ بار اِنَّآ اَنْزَلْنٰہُ تا آخر سورہ بخوانی۔ و آن آب بخوری۔ خدائے تعالےٰ بہ بخشد۔ و ثواب شہیدان بیابی (۱۰) ہر کرا ببینی در سلام تقدیم کن۔ و سلام را جواب بگو۔ سلام کردن سنت است و جواب گفتن واجب۔ اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ یا سَلَامٌ عَلَیْکُمْ صحیح است۔ عوام الناس سَلَامٌ عَلَیکُم کہ میگویند بے اصلِ محض است قبلِ سلام گفتگو مکن اول سلام بعدہ کلام (۱۱) و حق صلۂ رحم نگاہدار کہ معذب نشوی ہر کرا خویش و اقارب راضی نباشند خدائے جل و علا از وخوشنود نشود (۱۲) و تکبر مکن کہ تکبر خاص صفتِ قادرِ قدیر است شیطان تکبر کرد خوار و ذلیل شد سے

تکبر عزازیل را خوار کرد ؛ بزندانِ لعنت گرفتار کرد
یکے آنکہ بر خویش خود بین مباش ؛ دگر آنکہ بر غیر بدبین مباش

(۱۳) و حرمتِ مادر و پدرِ خود را نگاہدار۔ و با ایشان در کلام ہرگز خشونت و درشتی مکن وَبِالْوَالِدَیْنِ اِحْسَانًا۔ فَلَا تَقُلْ لَّہُمَآ اُفٍّ وَّلَا تَنْہَرْہُمَا وَقُلْ لَّہُمَا قَوْلًا کَرِیْمًا۔

---

[۱] فرمود خدائے بزرگ اے کسانیکہ ایمان آوردند ہرگاہ استادہ شوید جانبِ نماز پس بشوئید رو ہائے شما و دستہا تا از بجہا و مسح کنید بسرہائے شما (و بشوئید) پایہائے شما تا ہر دو شتالنگ [۲] و بہ مادر و پدر نکوئی کنید۔ پس مگو آن ہر دو را کلمۂ اُف و زجر مکن ہر دو را و بگو ہر دو را کلام بزرگ۔

و در رضائے اینہا رضائے خدائے تعالےٰ دان (۱۴) و رعایت ہمسایگان نگہدار
کہ ہمسایہ شریک ست در نیک و بد دنیاوی تو (۱۵) و در دل کینہ مدار۔ کہ کینہ عمل
حسنہ را باطل گرداند (۱۶) و بہیچکس حسد مبر۔ کہ حسد بردن حرام است (۱۷) و
در دل نفاق مدار۔ کہ نفاق از کفر بدتر ست اِنَّ الْمُنَافِقِيْنَ فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ
مِنَ النَّارِ (۱۸) و بقضا و قدر راضی باش۔ ہر نکی و بدی کہ بتو رسد از خدائیتعالےٰ
دان۔ وَالْقَدْرِ خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى شعر دَعِ الْاُمُوْرَ تَجْرِيْ فِيْ اَعِنَّتِهَا
وَلَا تَبِيْتَنَّ اِلَّا خَالِيَ الْبَالِ ÷ مَا بَيْنَ طَرْفَةِ عَيْنٍ وَانْتِبَاهَتِهَا ÷ يُغَيِّرُ اللّٰهُ مِنْ حَالٍ اِلٰى حَالٍ
بگذار امور خلق را کہ سیگذرد بحال خود۔ و مباش مگر خالی از تفکرات و اعتراضات
بر امور قضا و قدر۔ زیرا کہ در طرفۃ العین خدائے جلشانہ تغیر سیدہد امور از حالے
بحال دیگر۔ پس اعتراض و تفکر تو بیجا خواہد بود۔ این اقتباس مضمون حدیث قدسی
است کہ مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلٰى بَلَائِيْ ÷ وَلَمْ يَرْضَ بِقَضَائِيْ ÷ فَلْيَخْرُجْ مِنْ تَحْتِ سَمَائِيْ ÷
لیطلب ربا سوائی ؎ بجز رضا بقضائے خدا نمی شاید ÷ بغیر صبر بوقت بلا نمی شاید۔
از انچہ رفت قلم سرکش و گرنہ بیا ÷ برون رو از خط گرادترا نمی شاید۔ و بر بلا ہا
صابر باش۔ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِيْنَ۔ اگر بر بلا صبر کنی بلا از تو دفع گردد و کفارۂ
گناہ تو شود۔ اَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ (۱۹) و بر نعمتہا شکر کن۔ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ

---

۱ بتحقیق منافقین در درک اسفل نار اند ۲ و بتقدیر نیک و بد از خدائے برتر است۔ ۳
بتحقیق کہ خدا با صبر کنندگانست۔ ۴ و شکر کنید مرا و ناشکری نہ کنید۔

سورۂ نساء پارۂ ۵
حدیث
سورۂ بقرہ پارۂ ۲
سورۂ بقرہ پارۂ ۲

واگر شکرِ نعمت کنی خدائے عزوجل نعمت را زیادہ گرداند لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيْدَنَّكُمْ
اگر طاعت کنی توفیقش از خداوان واگر گناہ از تو صادر شود بنفسِ خود شمار کن
(۲۰) و قناعت پیشہ کن قناعت گنجیست کہ فانی نمیشود (۲۱) و اسراف مکن
کہ بہ ہلاکت میکشد۔ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ۔ اِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّيٰطِيْنِ
(۲۲) لقمہ حلال بدست آر۔ واز حرام و شبہات دور باش و ہر طاعتے کہ از قوت حلال کردہ شود مقبول ست و از قوت
حرام مردود۔ اگر یک لقمہ از حرام یا مشتبہ بحرام خوری۔ تا چہل روز نظر رحمت
بتو نمی رسد (۲۳) آسایش تن مخواہ۔ کہ دنیا جائے آسایش نیست۔ بلکہ جائے
آزمایش ست۔ دنیا گذشتنی وگذاشتنی ست ؎ وسبدم میگذرند از نظرِ ما یاران۔
اینقدر دیدہ نداریم کہ در خود نگریم ﴿ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيْلٌ وَّالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰى
وکما قال اللہ تعالی اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ
عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ اَمَلًا۔ (۲۴) دنیا و آخرت ہم جمع نمی شود و حساب دنیا داران
کاریست مشکل کہ حلالہا حساب و حرامہا عذاب۔ فقرا بآسانی در بہشت روند۔

ہم خدا خواہی و ہم دنیائے دون	این خیال ست و محال ست و جنون

---

۱ ہر آئینہ اگر سپاس کردید البتہ بیش دہم شمارا ۲ بتحقیق کہ خدا دوست ندارد اہلِ اسراف۔
۳ بتحقیق کہ فضولی کنندگان برادرانِ شیاطین بودہ اند ۴ فائدہ دنیا کمتر است و آخرت بہتر ست
برائے کسے کہ پرہیزگار شد۔ ۵ مال و فرزندگان آرایشِ زندگانی دنیا اند و باقی ماندگانِ نیک
اعمال بہترست نزد پروردگار تو از روے اجر بہترست از روے امید۔ ۶ حلال آن حساب ست
و حرام آن عذاب ست۔

و اغنیا تا مدت بست و پنجهزار سال در حساب گرفتار باشند ۵ ای برادر غم و ین خور که جهان فانی است هرکه شیرین طلبد تیشه خورد چون فرهاد (۲۵) درین دنیای فانی و برین قلیل زندگانی هرگز اعتماد مکن و با دراک احوال او اعمال مذمومه خود بسیار باید گریست و خنده کم فَلْیَضْحَکُوْا قَلِیْلًا وَّلْیَبْکُوْا کَثِیْرًا ۱ ـــه صحبت زنده دلی دیده گریان باشد شاید مردگی دل لب خندان باشد (۲۶) انچه خوری از کسب خود بخور هرکه از کسب دیگر لقمه خورد او در عبادتش شریک شود (۲۷) اگر یک نان جوی نصیب تو شود نیمی بخور و نیمی دیگر بفقرا بده ـ که الله تعالے دوست ندارد که تو سیر باشی و فقیر گرسنه ـــه نیم نانی گر خورد مرد خدائے بذل درویشان کند نیمی دگر (۲۸) انچه خواهی از خدا بخواه و از غیرا و چیزی مطلب. وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِی الْاَرْضِ اِلَّا عَلَی اللّٰہِ رِزْقُھَا ـــه آن زمان رفت که احسان رسید از کسی بکسی این زمان دفع ضرر هر که کند احسانست ✤ واگر بتو فتوحی رسد رد مکن و چون رسید جمع مکن (۲۹) هیچکس را غیبت یا دمکن که غیبت از زنا بدتر است ـ و نیکی ها را نوساز د ـ واگر خواهی که غیبت کنی مادر و پدر خود را غیبت کن ـ تا نیکی تو بایشان رسد ـ و بدیگرے نرسد ـ (۳۰) شیرین زبان باش که شیرین گویان را الله تعالے دوست میدارد ـ رباعی با خلقِ خدا سخن بشیرینی کن ✤ اظهار نیاز و عجز و مسکینی کن تا بر سر دیده جا دهندت مردم چون مردم دیده ترکِ خود بینی کن

۱ـــه پس باید که بخندند کم کنند و بگریند بسیار کنند ۲ـــه و نیست رونده بر زمین مگر بر خداست روزی آن ـ

(۳۱) اگر کسے بتو بد گوید۔ تو او را بد مگوئی۔ کہ درجۂ تو کم نگردد۔ و ہر رنجے کہ از دست و زبانِ خلق بتو رسد۔ تو بخدائے خود حوالہ کن ؎ درختِ دوستی بنشان کہ کامِ دل ببار آرد ٭ نہالِ دشمنی برکن کہ رنج بیشمار آرد ٭ (۳۲) بر ہیچکس خوردہ مگیر کہ مبادا بدان عیب گرفتار شوی۔ بلکہ تو شکر کن کہ بدان فعل مبتلا نگشتی۔ رباعی

گر مے نخوری طعنہ مزن مستان را ٭ گر دست دہد توبہ کنی یزدان را

تو فخر بدین کنی کہ من مے نخورم ٭ صد کار کنی کہ مے غلام ست آن را

(۳۳) علم و عالمان را تعظیم کن کہ تعظیمِ علم و اہلِ علم ایمان را کامل سازد۔ ہر کہ علمِ دین را اہانت کند او خصمِ (دشمن) خدا و رسول ست کہ مدارِ شریعتِ اسلام بر علمِ دین است و بر احکامِ شریعت ثابت قدم باش کہ مبادا بہ لغزی و از اسلام دور افتی نعوذ باللہ منہا۔ رباعی۔ گر ہست ترا خیالِ وصلِ باری ٭ بر جادۂ شرع بایدت پا داری ٭ خواہی کہ رہ بخلوتِ خاص افتد ٭ زین شارعِ عام پا برون نگذاری (۳۴) علمِ دین بیاموز کہ عملِ جاہل مقبول نیست و چون دانستی عمل کن کہ علمِ بے عمل نتیجہ نمیدہد ع کہ بے علم نتوان خدا را شناخت (۳۵) در عبادت و معرفتِ الٰہی مشغول شو کہ جہت بازی و سیر خور و نوش ترا نیافریدہ اند وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِیَعْبُدُوْنَ ؎ اِنَّ الدِّیْنَ عِنْدَ اللّٰہِ الْاِسْلَامُ وَمَنْ یَّبْتَغِ غَیْرَ الْاِسْلَامِ دِیْنًا فَلَنْ یُّقْبَلَ مِنْہُ وَھُوَ فِی الْاٰخِرَۃِ مِنَ الْخٰسِرِیْنَ۔

؎ ہر آئینہ دین معتبر نزدیکِ خدا اسلام است۔ و ہر کہ طلب کند ورائے اسلام دینِ دیگر را پس ہرگز قبول کردہ نخواہد شد از وے و او در آخرت از زیان کاران است۔

ایمان والاسلام هر دو یکیست ۔ اگر فرقی ست فرق اعتبار ست کہ ایمان متعلق بہ اعتقادات و اسلام متعلق بانقیاد (بمعنی فرمان بری) (۳۶) و آنچہ برخود نہ پسندی ۔ بدیگران مپسند سہ بنی آدم اعضائے یک دیگر اند ٭ کہ در آفرینش زیک جوہر اند (۳۷) امر معروف و نہی منکر فرض دان ۔ اگر ناشایستگی از کسے بینی واو را منع نکنی عاصی شوی ۔ گویا خود باو شریک گناہی بالفرض خود پراز گناہ باشی اما بدیگران منع کردن از واجبات اسلام ست اگر قبول کنند خوب و الا تو خود بثواب میرسی (۳۸) ہر کارے کہ کنی دانستہ کن ۔ و از نادانان و جہال دور باش ہمنشین بایشان مباش کہ صحبت مؤثر است ۔ الصحبۃ موثرۃ ولو کان ساعۃ ۔ سہ صحبت صالح ترا صالح کند ٭ صحبت طالح ترا طالح کند ٭ مثال آنست ہر کہ ہمنشینی باآہنگرے کند البتہ از کورۂ آہنگری اخگرے باو میرسد سہ پسر نوح با بدان بہ نشست ٭ خاندان نبوتش گم کرد ٭ و ہر کہ ہمنشینی عطر فروش کرد بویش بدو رسد ۔ زنہار با جاہلان ہمنشین ع زجاہل گریزندہ چون تیر باش ٭ و گر نشینی جز سخن نصیحت و پند چیزے دیگر مگو ۔ شاید کہ نصیحت تو بایشان موثر گردد ۔ اُدْعُ اِلٰی سَبِیْلِ رَبِّکَ بِالْحِکْمَۃِ وَالْمَوْعِظَۃِ الْحَسَنَۃِ وَجَادِلْھُمْ بِالَّتِیْ ھِیَ اَحْسَنُ ۔ (۳۹) غرہ مباش کہ ما اولاد فلان بزرگواریم کہ فردائے قیامت از عمل نیک پرسند نہ از نسب

(حاشیہ: [illegible])

سلہ صحبت اثر کنندہ است اگرچہ یک ساعت بود سلہ دعوت کن تو مردمان را بسوئے پروردگار خویش بدانش و پند نیک و مناظرہ کن بایشان بطریقے کہ وے نیک است ۔

ے المنت للہ کہ نیازم بہ نسبتیت ٭ اینک بہ شہادت طلسم لوح وقلم را
إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ أَتْقَاكُمْ وکما قال اللّٰه تعالیٰ - فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا
أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ے ہرکس کہ دم زند بسیادت کہ سیدم
باور مکن اگرچہ بود فی المثل ولی ٭ سید کسے بود کہ ہویدا ازو شود ٭
خلق محمدی کرم مرتضےٰ علی ٭ آنا سادات را تعظیم کن اگرچہ فاسق باشند -
ے اولاد نبی کہ نیست برراہ نبیؐ چون آیہ منسوخ کلام اللہ است -
رباعی . گیرم کہ ہزار مصحف از برداری ٭ آنرا چہ کنی کہ نفس کافر داری -
سر رازمین چہ می نہی بہر خدا ٭ آنرا بزمین بنہ کہ در سر داری ٭ (۴۰) جواب
اذان واجب است . انچہ موذن میگوید تو نیز جواب آن بگو و دران وقت سخن
نگو (۴۱) وچون آواز اذان بگوش تو برسد کار ہائے خود بگذار و بنماز مشغول شو
کہ اول وقت نماز خواندن ثواب بسیار دارد . وآخر وقت کروہ (۴۲) و نماز را
بروقت با داب وشرائط بجاآر کہ نماز بشرائط چون برق تابندہ بآسمان رود .
ونماز بکراہیت بآسمان راہ نیابد . بازبروئے گذارندہ بر زنند (۴۳) دروقت
نماز از جمیع اندیشہا دل خود را پاک ساز کہ لَا صَلٰوةَ إِلَّا بِحُضُوْرِ الْقَلْبِ نماز خواص
ہمین ست (۴۴) پیش از نماز جمعہ چند بار سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ
وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ . بخوانی تا شیطان وسوسہ نکند . و در روز جمعہ

لہ تحقیق بزرگتر شما نزد خدا پرہیزگار تر شماست ٹہ پس ہرگاہ دمیدہ شود در صور . پس نیست نسبہا درمیان شان و نہ
انروز و نہ سوال کنند با خود ہا ٹہ نیست نماز مگر بحضور دل ٹہ پاکی ایزدم خدارا و ستایش مرخدا راست و نیست معبودے جز خدا و خدا بزرگتر
است و نیست گردیدن و نیست زورے مگر بخدا بالا و برزگ -

غافل مباش که از اول صبح تا آخر روز تمام رحمت الٰہی ست تعالےٰ شانہ وبعبادت او مشغول باش یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا نُوْدِیَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ یَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰی ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَیْعَ ذٰلِكُمْ خَیْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ونیز ارشاد فرمود که وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِیْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ (۴۵) چون نماز را ادا کردی۔ بعد ہر نماز فرض (۳۳) مرتبہ سبحان اللہ و (۳۳) مرتبہ الحمد للہ و (۳۴) مرتبہ اللہ اکبر وسہ مرتبہ اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الْعَلِیَّ الْعَظِیْمَ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّوْمُ وَاَتُوْبُ اِلَیْهِ وچہار مرتبہ اَشْهَدُ اَنْ لَّاۤ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِیْكَ لَهٗ اِلٰهًا وَّاحِدًا وَّرَبًّا شَاهِدًا وَّنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ۔ بخوان۔ ودستہا بردار ودعا بکن الٰہا نماز من قبول گردان۔ اول برائے خود۔ وبعد ازان برائے مادر وپدر خود بعد ازان ارباب حقوق را دعا بکن۔ که دعا بعد از نماز مستجاب است اُدْعُوْنِیْۤ اَسْتَجِبْ لَكُمْ وترسان باش۔ که آیا قبول درگاہ شد یا نہ (۴۶) نماز بار گران ست اگر از عہدہ نماز بر آمدی ہمہ حساب ہا بر تو آسان شود (۴۷) نماز ستون دین است مدار دین بر نماز است۔ نماز را ہرگز ترک مکن۔ وبا حضور قلب وسکون بروقت ادا کن ودر وقت نماز نظر بسجدہ گاہ خود کن۔ وبیقین دان که اللہ تعالےٰ ترا می بیند اَلصَّلٰوةُ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِیْنَ (۴۸) ہر کار نیک کنی اول بسم اللہ بگو که ہیچ

---

۴۵ اے کسانیکه ایمان آوردند وقتیکه اذان داده شود برائے نماز روز جمعه پس بوئید جانب ذکر خدا وبگذارید خرید وفروخت را این کار بہتر است برائے شما۔ اگر شما میدانید۔ ۴۶ ویاد کنید خدا را بسیار تا که کامیاب شوید۔ ۴۷ شما دعا کنید من قبول کنم ۴۸ نماز معراج مومنین است۔

کارے بے بسم اللہ برکت ندارد۔ و دران کار شیطان شریک باشد (۴۹) آخر
شب بیدار باش کہ آنوقت رحمتِ الٰہی است تعالے شانہ ہر کہ دران وقت در خواب ست
از رحمتِ خداے تعالے محروم ست ؎ صبحِ صادق مرہم کافور دارد در بغل
گر علاجِ زخمِ عصیان می کنی ہشیار باش ٭ وہموارہ سحر خیزی عادت کن۔ و از دعا
غافل منشین ؎ ہر کانِ سعادت کہ خدا داد بحافظ ٭ از ورد شب تا رو دعائے
سحری بود ٭ ؎ صبح پیری میدمد آخر دمے ہشیار شو ٭ خواب نیکو نیست در وقتِ سحر
بیدار شو ٭ (۵۰) و نماز تہجد بخوان کہ نماز تہجد فضیلت بسیار دارد۔ خدائے تعالے
اقل درجہ چہار رکعت و اکثر تا دوازده رکعت
بر پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم فرض گردانیده و بر ما سنت ؎ شب خیز
کہ عاشقان بشب راز کنند ٭ گردِ سر کوئے دوست پرواز کنند ٭ ہر جا کہ درے بود
بشب بربندند ٭ الا درِ آن دوست کہ شب باز کنند ٭ ؎ آنرا کہ غمِ یار بود چون
خسپد ٭ آن کس کہ طلبگار بود چون خسپد ٭ اے دیده گنہ می کنی و می خسپی ٭ چشمے کہ
در و خار بود چون خسپد ٭ (۵۱) چون نماز بامداد ادا کردی باید کہ تا بر آمدن
آفتاب از مصلائے خود برنخیزی۔ و چون آفتاب بر آید چہار رکعت نماز اشراق
بگذار۔ تمام روز ترا بخیریت بگذرد (۵۲) و نماز ضحی نیز بگذار کہ رزقِ تو فراخ شود۔
ہشت رکعت
(۵۳) و تلاوتِ قرآن بکن کہ فاضل ترین عبادت (بعد فرائض) تلاوت قرآن
مجید است ہر روز دو ویست آیت یا زیاده از ان خوانده باشی کہ فردائے قیامت
در سایۂ عرش خواہی بود ﴿اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوْدًا﴾ ۱ - ﴿وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا﴾ ۲

---

۱ تحقیق قرآن فجر محل حضور ملائکہ است ۲ و قرآن را بصحت تلاوت کن ۱۲

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ۔ (۵۴) از قهرِ کبریائی ایمن مباش که کفراست واز خودکشی حذرکن که وعیدِ سخت وسزایش خلودِ نار است وغصه مثلِ خمر حرام آمده ودر حالتِ غیظ وغضب که عقل زائل میشود خود را نگهدار اَلْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ۔ (۵۵) واز دوزخ هراسان باش هرکه از دوزخ ترسان باشد۔ خدائے تعالٰے اورا ز آتش دوزخ خلاص دهد۔ واز خدائے تعالٰے خواهانِ بهشت باش (۵۶) و پیش از خواب آیت الکرسی تا وهو العلی العظیم بخوان که خواب خواندگان این آیه را بجائے عبادت می نویسند و باوضو بخواب که روحِ مومن بعرش میرود و بارواحِ پیغمبران مجالست می کند (۵۷) وچون درخواب روی بگو بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي و رو بقبله بخوابی۔ ودستِ راست زیرِ روئے خود بگذاری وچون از خواب برخیزی بگو اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ يَا سُبْحَانَ اللّٰهِ۔ خوابِ مرگ وخوابگه قبراست وبیدار است حشر چشم اگر بینا بود هر روز روزِ محشر است ؛ (۵۸) واز دروغ گفتن زبانِ خود را نگهدار که خدائے تعالٰے دروغ گویان را دشمن دارد۔ در قیامت سخت ترین عذاب دروغ گویان را باشد لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ۔ دروغ خواه اندک باشد

ا وچون خوانده شود قرآن پس گوش نهید بسوئے آن وخاموش باشید تا مهربانی کرده شوید ۲ کسانیکه خشم را میخورند واز مردمان درگذرکنند وخدا دوست دارد نیکی کنندگان را ۳ بنامِ تو اے پروردگارِ من نهادم پهلوئے خود ۴ ستائش خدا راست که زنده کرد ما را پس از انکه میرانید ما را وبسوئے اوست برخاستن پاکیست خدا را ۵ لعنت خداست بر دروغ گویان

سورۂ ہود پارہ ۱۲

سورۂ صف پارہ ۲۸

سورۂ مائدہ پارہ ۶

یا بسیار گناہِ کبیرہ است و دروغ در سہ جا جائز است یکے در دفع ظلم۔ دیگر
در صلحِ دوکس۔ سوم درمیانِ معاملت زن و شوہر تا میانِ ایشان مودت
گردد۔ ع دروغ مصلحت آمیز بہ از راستی فتنہ انگیز ٭ (۵۹) و بر کسے ظلم مکن
کہ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِيْنَ (۶۰) زبانِ خود را نگاہدار و از بسیار گفتن اگرچہ ہمہ راست
باشد۔ بجز ضرورت سخن مگوئی۔ کہ سخن بسیار گفتن دل را بمیراند۔ كَثْرَةُ الْكَلَامِ
يُمِيْتُ الْقَلْبَ۔ سَلَامَةُ الْإِنْسَانِ فِيْ حِفْظِ اللِّسَانِ۔ خموشی معنی دارد کہ در گفتن
نمی آید۔ رباعی کم گوئی و بجز مصلحت خویش مگو ٭ چیزے کہ نپرسند تو از پیش مگو
گوشِ تو دو دادند و زبانِ تو یکے ٭ یعنی کہ دو بشنو و یکے بیش مگو ٭ دل بیار و دست
بکار (۶۱) وعدہ را خلاف مکن کہ وعدہ خلافی یکے از علامتِ منافقیت يٰۤاَيُّهَا
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَ تَقُوْلُوْنَ مَا لَا تَفْعَلُوْنَ۔ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَوْفُوْا بِالْعُقُوْدِ۔ (۶۲)
مردم را فریب مدہ کہ فریب علامتِ نفاق ست و یک رو و یک زبان و یک
دل باش کہ علامتِ مومن ہمین ست ع یک دل داری بس است یک دوست ترا
(۶۳) و طعنہ مکن کہ وبال ست (۶۴) و عیب کس را در مجلس مگوئی و ہرچہ
گوئی از برائے خوشنودیٔ خدائے تعالے در تنہائی بگو (۶۵) و ہرچہ خوری بہ نیت
طاعت و ہرچہ پوشی برائے سترِ عورت و ہرچہ دہی بہ نیت مولے (۶۶) و ہرچہ

لعنتِ خداست بر ظلم کنندگان ۵۲ زیادہ گوئی دل را مردہ کند ۵۳ اے مومنین چرا می گوئید چیزے
کہ نمی کنید۔ اے مومنین وفا کنید عہد ہا را۔

میدہی بر زبان میاور کہ ثواب تو کم میشود (۶۷) ہرحاجتے کہ داری اول از خدا تعالےٰ بخواہ و بعد ازان از سبب طلب کن۔ بر توکل زانوئے اشتر بہ بند (۶۸) و اگر در ہمچشمان خود عزت یابی و سر برآوردہ شوی انکساری و حاجت براری مردم را شعار خود گردان۔ نہد شاخ پر میوہ سر بر زمین ۔ خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَّنْفَعُ النَّاسَ ۔ اَرْذَلُ النَّاسِ مَنِ اشْتَغَلَ بِالْاَكْلِ وَاللِّبَاسِ ۔ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ۔
ع بادہ نوشیدن و ہشیار نشستن سہل ست ۔ گر بدولت برسی مست نگردی مردی
(۶۹) و غلام و کنیز و ملازم خود را بد مگوئی۔ و خدمت سخت مفرمائی کہ خواجگی مسلم باوست تعالےٰ شانہ۔ ما ہمہ بندۂ اوئیم۔ و اگر از غلام یا ملازم تقصیرے سرزند عفو فرمائی تا غفور رب تو عفو کند۔ در عفو لذتیست کہ در انتقام نیست وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ۔ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۔ (۷۰) ریزۂ نان را حرمت دار کہ فردائے قیامت کابین حوران بہشت ہمین ست (۷۱) و چون خواہی کہ تزویج کنی این امر را مد نظر دار کہ حتی الامکان زن از تو در مال و جمال و کمال و سال کمتر باشد و بترک رسوم مروجہ حسب شرع شریف مناکحت نمائی ورنہ پشیمان شوی۔ وَمَا عَلَيْنَا اِلَّا الْبَلَاغُ ۔
(۷۲) اے عزیز رباعی علم را ہرگز نیابی تا نباشد شش خصال ۔ حرص وافر فہم کامل جمع خاطر کل حال ۔ شفقت استاد باید درس ہم گیری مدام ۔ لفظ را تحقیق خوانی تا شوی

---

[۱] بہتر مردمان کسی ست کہ نفع رساند مردمان را۔ ارذل مردمان کسی کہ شغل خورد و لباس میدارد [۲] تحقیق خدا ضائع نکند ثواب نیکی کنندہ گان را [۳] و ہر آئینہ خدا عفو کنندہ آمرزگار است تحقیق پروردگار تو آمرزندۂ مہربان ست [۴] و بر ما نیست مگر رسانیدن ۱۲

مردِ کمال ۞ (۷۳) پیران را تعظیم کن که پیران را حق دوست میدارد و عبادت در جوانی کن۔ که جوانانِ عابد را خدا دوست میدارد ۞ گر نباشد بندگی در زندگی مُردنت بهتر ازین بد زندگی ۞ اے بنده چو بندگی نکردی ۞ از بندگیست که کار دارد ۞ چون او تو دگر خدا نداری ۞ او به زِ تو صد هزار دارد ۞ و استغفار بسیار بکن که استغفار محو گرداند تقصیرات را و پیش از طلوع و غروب آفتاب کم از کم صد بار استغفار کن۔ که تقصیراتِ گذشته را تلافی شود۔ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا (۷۴) از نامحرمان چشم بد و ز که نظر بسوئے نامحرم بد تر است از ترکشِ زهر آلودهٔ ابلیس۔ (۷۵) و از فقر و فاقه شکایت مکن که درجهٔ تو کم میشود و فقر میراثِ پیغمبر انست و خاصهٔ خاندانِ نبوت (۷۶) هر کارے که میکنی اول اندیشه کن و مشورت نما که حق تعالےٰ امر فرمود وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ و بکارها استخاره کن از احادیثِ صحیح ثابت است مَا خَابَ مَنِ اسْتَخَارَ۔ مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ اِسْتِخَارَتُهُ اللّٰهَ وَمِنْ شِقْوَتِهٖ تَرْكُهُ اِسْتِخَارَتَهُ اللّٰهَ۔ اَللّٰهُمَّ خِرْ لِي وَاخْتَرْ لِي وَلَا تَكِلْنِي إِلَى اخْتِيَارِي (۷۷) و بر سخنِ بزرگان و اربابِ حقوق گوش دار۔ و از مصلحتِ سخنِ بزرگان دور مباش (۷۸) اول روز بخواب مرو که فعلِ شیطانست (۷۹) و در آخر روز بخواب مرو که زیان دارد (۸۰) و اول شب پیش از

---

۱ اے مومنین رجوع شوید بخدا۔ رجوع شدنِ خالص ۲ و مشورت بکن بایشان در کار ۳ یعنی خراب نشد هر که استخاره کرد ۴ از سعادت اولادِ آدم استخاره کردن است از اللہ تعالےٰ و از بدبختی ابنِ آدم ترکِ استخاره هست از الله تعالےٰ۔ خداوندا از طرفِ خود اختیار عنایت کن و مگذار مرا باختیارِ من۔

نماز خفتن بخواب مرو که حرام است وبعده حلال (۸۱) و قیلوله بکن سنت است و
نماز عشاء — بوقت دو بهر خفتن مر تهجد گذاران را
نفع بسیار دارد (۸۲) بجانب قبله متف (۸۳) و پائے بجانبِ قبله مکن که بے ادبی است
(۸۴) وشب برهنه خواب مکن که ملائکه از تو نفرت گیرند (۸۵) و هر کارے که کنی
از دستِ راست کن - استنجا و پاکی مبني - بدستِ چپ بکن (۸۶) و در پوشیدن کفش
ابتدا بپائے راست کن و در کندن بپائے چپ (۸۷) و بمقامے که حکیم و حاکم و حمام
و حجام نبود اقامت مگزین - حافظ و حکیم و حاکم و حجام و حمام کهنه باید (۸۸) و شب در
خانه جاروب مزن که افلاس آرد (۸۹) و تارِ عنکبوت را در خانه مگذار (۹۰) و
چراغ را بدہن خاموش مکن (۹۱) و لباسِ مردان زنان و لباسِ زنان مردان
اگر بپوشند. فردائے قیامت بهمان لباس محشور شوند - (۹۲) همیشه گوشت مخور که دل
سخت میشود (۹۳) و همیشه طعام لذیذ مخور - که مبادا به نعمتهائے بهشت مبدل گردد -
(۹۴) و جامهٔ نازک مپوش هر که جامهٔ باریک بپوشد دینِ او سست گردد -
(۹۵) و آب را باندازه خور - که آب حکمِ طعام دارد - زیادتی آب ضرر دارد -
و اکثر علت ها از آب پیدا گردد (۹۶) همیشه خوشبوئی کن - که ملائکه دوست میدارند
(۹۷) و شیرینی دوست دار که نشانی ایمان است (۹۸) و از ترشی حذر کن - که زیان
دارد (۹۹) و پیاز خام و مماثلِ آن مخور - که از بدبوئیش ملائکه میگریزند (۱۰۰) و همیشه
سرمه کش که بصارتِ چشم را زیادت گرداند (۱۰۱) و روغن برجسم بسیار بمال که بدن را
قوت دهد (۱۰۲) و پیش از طعام و بعد از طعام نمک اندک بخور که هفتاد علت را دور

سازد (۱۰۳) و بے رغبت طعام مخور که زیان دارد (۱۰۴) وطعام را تنها مخور که شیطان شریک تو باشد (۱۰۵) وطعام را استغنا رده که بزه کار شوی (۱۰۶) وطعام بسیار گرم مخور که ضرر دارد (۱۰۷) وطعام از قبلهٔ انگشت بخور که برکت دارد (۱۰۸) و طعام را از کناره بخور و از میانه مخور۔ که برکت زائل شود (۱۰۹) و در ابتدائے طعام بسم اللہ و آخر الحمد للہ بگو۔

نصائح ثانی

دو چیز آثار نیک بختی است۔ ترس از رب جلیل و قناعت بقلیل۔ دو چیز آیات سعادت است۔ رغبت با علما و صحبت با فقرا۔ دو چیز بهترین نعمتها است۔ خلق ملیح۔ و زبان فصیح۔ دو چیز نشان بدبختی است۔ بزرگان را به بدی یاد کردن و خود را از همه بهتر دانستن۔ دو چیز خلل بادشاهی است۔ نفرت فقیر۔ و غفلت وزیر۔ دو چیز دلیل احمقی است۔ سخن زنان شنیدن۔ و از سفلگان توقع داشتن۔ دو چیز را فراموش مساز۔ اول عبادت و ثانی سخاوت۔ دو چیز دل را روشن سازد ذکر خدا۔ و کلام انبیاء۔ دو چیز بهتر از همه چیزها است قبول کردن نصیحت کبار و پذیرفتن عذر گناهگار۔ دو چیز اولاد آدم را بهتر است طلب خوشنودی ذو الجلال۔ و استدعائے معاش حلال۔ دو چیز علامت ایمان است۔ صبر بر بلا و شکر بر نعما۔ دو چیز غنیمت شمر

جوانی بیش از پیری و تندرستی قبل از بیماری۔ (۱۴) دو چیز باعث تاریکی دل است کثرت کلام و فرطِ منام۔ (۱۵) دو چیز ملامِ دائی است مخدومِ متلون و خادمِ غیر مستعد۔ (۱۶) دو چیز در نقصان میگنند۔ گفتارِ سنجیده و عملِ پسندیده (۱۶) دو چیز سبب دشمنی است حرص بیش از حد و بخل قبل از حد۔ (۱۷) دو چیز روشِ نیکبختی است۔ خوفِ خدائی عزوجل در ہمہ ساعت۔ و انصاف مزاجی در ہر حالت (۱۸) دو چیز بہ حمق منسوب است ستایشِ خویش۔ و اتباعِ بدکیش۔ (۱۹) دو چیز حافظہ را زیادہ گرداند۔ اول صبح برخاستن۔ و بہر وقت باوضو بودن۔ (۲۰) دو چیز آثارِ نکوہیدہ دارد۔ قسم خوردن بہر وقت و گفتنِ دروغِ بے مصلحت (۲۱) دو چیز شیوۂ صداقت و خلت است (دوستی) گرفتنِ دستِ دوست در پریشانی۔ و دادنِ مشورتِ نیک در حیرانی ؎ دوست آن باشد کہ گیرد دستِ دوست * در پریشان حالی و درماندگی * (۲۲) دو چیز آثارِ نادانی است۔ قائل در سخن بودن۔ سامع را در سخن آمیختن و محل سخن نباشد خود سخن گفتن (۲۳) دو چیز انسان را نام آور میکند۔ ہوشیاری از کام۔ و بردباری از عام (۲۴) دو چیز علامتِ فراست است دریافتنِ انجامِ امور۔ و توقف نمودن در الزامِ قصور۔ (۲۵) دو چیز بدتر از ہمہ کارہاست۔ طلبِ قرض۔ و ترکِ فرض (۲۶) دو چیز بہترین از ہمہ کارہاست۔ قولِ موافقِ آیاتِ قرآن۔ و فعلِ مطابقِ حدیثِ رسولِ سبحان صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم۔

نصائح ثلاثی

(۱) سہ چیز موجبِ عزت است۔ باپیران خدمت۔ وباجوانان نصیحت۔ وباخوردان شفقت (۲) سہ چیز مردانِ خدا اختیار میکنند۔ فقر اختیاری۔ ورضا بقضاء الہی۔ وصبر بر سوگواری۔ (۳) سہ چیز متمم شومیت است۔ کینہ در دل داشتن وحسرتِ مردمان خوردن۔ ودر طلوعِ آفتاب خوابیدن۔ (۴) سہ چیز بجز سہ چیز پایدار نماند۔ مال بے تجارت۔ وملک بے سیاست۔ وعلم بے مباحثت۔ (۵) سہ چیز بہترین کارہاست محبتِ حق داشتن۔ وغمِ روزی ناخوردن۔ وعداوت از شیطان نمودن (۶) سہ چیز است کہ دعوٰے آن نکند۔ یکے شجاعت۔ دوم سخاوت۔ سوم شرافت (۷) سہ چیز اختیار کند۔ نماز بحضورِ قلب گزاردن۔ وشب بیداری کردن۔ وکلام اللہ خواندن (۸) سہ چیز نشانِ کفر است۔ نفاق بدل نہادن۔ ومحبت از دل بر دنیا داشتن۔ وحرام را حلال دانستن (۹) سہ چیز علامتِ بزرگی است۔ صبر وشکر۔ خیر۔ (۱۰) سہ چیز اُصولِ دوجہان است۔ فرمانبرداریٔ خدا ورسول۔ واحترامِ صالحین۔ مرشدِ مقبول وخدمت بعالمانِ اصول **نیکی بانیکان** خیرِ جاریست و بدی بابدان سبک ساریست۔ ونیکی بابدان کارِ عبداللہ انصاریست۔

نصائح رباعی

(۱) چہار چیز وظیفہ باید کرد شغلِ بندگی۔ وسیرتِ افگندگی۔ ودلجوئی دوستان۔ ونیکوئی با مردمان۔ (۲) چہار چیز موجبِ تزایدِ دولت است۔ با بدان نفاق و با نیکان اتفاق۔ وبا دوستان تلطف وبا دشمنان مدارا (۳) چہار چیز چہار چیز را یادمی آرد۔ دردِ تندرستی را وغم راحت را۔ ونافرجامی بہجت را۔ وافلاس دولت را (۴) چہار چیز علامت صاحبدلی است۔ درہنگامِ طیش حفظِ مراتب داشتن۔ وکلمۂ خیر درحقِ ہرکس گفتن۔ ودلِ ہرکدام رنجیدہ نساختن۔ وعیب مردم فاش نکردن (۵) چہار چیز کہ مردم از ارتکابِ آن منفعل میشوند۔ سخن بے محل گفتن۔ وصحبت بابدان داشتن۔ وجنگ با مہتران نمودن۔ وحقارتِ علماء فقرا کردن۔ (۶) چہار چیز را چہار دزد اند مال را سرقت وشعور را جاہلیت وعلم را نخوت۔ ومحبت را قرضیت ع فَاِنَّ الْقَرْضَ مِقْرَاضُ الْمَحَبَّۃِ (۷) چہار چیز آدم را ضعیف کند۔ دشمن بسیار وقرض بشیار۔ وپریشانئ روزگار۔ ومجامعتِ بار بار۔ (۸) چہار چیز چہار چیز را برباد کند۔ ناشکری نعمت را۔ وبیدادی دولت را۔ وغرور عزت را۔ وخندگی حکمت را (۹) چہار چیز منتجِ حیاتِ مستعار است۔ ثنائے بزرگان۔ ودعائے درویشان۔ ونوازشِ

۱؎ ہر آئینہ وام مقراضِ محبت است۔

سلطان - و دیدنِ دوستان - (۱۰) چهار چیز باز نتوان آورد. سخنِ گفته - و تیر جسته و عمر گذشته - و قضائے رفته - (۱۱) چهار چیز سرمایۂ سعادت است - وفاداری بر قول خود کردن - و در کسبِ خود کوششِ بلیغ نمودن - و بقدرِ هر یک در تواضع کوشیدن و رازِ دلِ خود از غیر پوشیدن (۱۲) چهار چیز در حق هر کس تا تواند قصور نسازد - یکے بقلم - و دوم به سخن - و سوم بقدم - و چهارم بدرہم - ف - هر که زر ندارد عزت دُنیا ندارد - هر که زنِ فرمانبردار ندارد آسایشِ تن ندارد - هر که فرزندِ سعادتمند ندارد روشنائی چشم ندارد - هر که برادرِ همرنگ ندارد - قوتِ بازو ندارد - هر که این چهار ندارد - هیچ غم ندارد - (۱۳) چهار چیز در چهار جا باید گفت در ابتدائے هر امر بسم الله و برانتہائے هر کار الحمد لله و برائے دفعِ ذنوب استغفر الله و بر مصیبت انا لله -

و چند پندِ سودمند

(۱) انچه گوئی خود بران عمل نمائی - و (۲) سخن باندازۂ خویش گوئی - هر سخن جائے و هر نکته مکانے دارد (۳) و قدرِ مردم بدان (۴) و دوست را وقتِ تکلیف بیازما - (۵) و یار را بسود و زیان امتحان کن (۶) و دوست زیرک و دانا گزین - همنشینِ تو از تو به باید - تا ترا عقل و دین بیفزاید (۷) و در کار خیر جهد و جهد نمائی - .... (۸) و بر زن و ... و شمشیر

اعتماد مکن (۹) و چون گفتی دلیلش بیار (۱۰) و با دوست و دشمن ترش رو
مباش (۱۱) و مادر و پدر را غنیمت شمار (۱۲) و استادِ شفیق را غنیمت دان (۱۳)
و خرج باندازه دخل کن ـ ع براحوالِ آن کس بباید گریست * که آمد بود
نوزده خرج بیست * (۱۴) و جوانمردی اختیار کن (۱۵) و خدمتِ مهمان بقدرِ
امکان ادا کن (۱۶) و در خانه که در آئی چشم و زبان را نگاهدار (۱۷) و دل و
جامه و تن پاک دار (۱۸) و با جماعت بروقت نماز ادا کن (۱۹) و فرزندانِ
خود را علم و ادب و سواری اسپ و تفنگ زدن بیاموز (۲۰) و مدبرانه کار کن
(۲۱) و نه آموخته استادی مکن (۲۲) و بلااندیشه کار مکن (۲۳) و ناکرده کرده مشمر
(۲۴) و کارِ امروز بر فردا مگذار (۲۵) و با بزرگان مزاح مکن (۲۶) و عوام را
گستاخ مساز (۲۷) و حاجتمند را نا امید مکن (۲۸) و جنگِ گذشته یاد مکن ـ مشتی که
پس از جنگ یاد آید بر روی خود باید زد (۲۹) و خیرِ دیگران بخیرِ خود میامیز (۳۰)
و مالِ خود به کسی منمائی (۳۱) و وقت را غنیمت دان (۳۲) خواهی نشوی رسوا همرنگ
جماعت شو ـ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ شِبْرًا فَاقْتُلُوهُ (۳۳) و پیشِ مردم خلالِ دندان
و ریشِ خویش مکن (۳۴) و آبِ دهن و بینی باوازِ بلند انداختن خلافِ تهذیب شمر
(۳۵) و در فاژه دست بر دهن بدار (۳۶) و پیشِ مردم خمیازه مکش (۳۷) و در
بینی انگشت مکن (۳۸) بهزل آمیز گفتگو مکن (۳۹) غمازی حتی از چشم و ابرو مکن (۴۰)
سخن گفته بارِ دیگر مگو و مخواه (۴۱) و از حکایاتِ خنده با صدا حذر کن (۴۲) ثنائ خود

داہلِ خود پیش کس مکن ۔ ع ثنائے خود بخود کردن نہ زیبد مردِ عاقل را ⁂ (۴۳)
و خود راشش زنان میا را (۴۴) و ہمہ خواہشاتِ اولاد بانجام مرسان (۴۵)
و کم خوردن و کم گفتن و کم خفتن اختیار کن (۴۶) و خلوت را بر جلوت ترجیح دہ ۔

ہیچ آفت نرسد مردمِ تنہائی را　　ہیچ عزت نبود مردمِ ہرجائی را

(۴۷) و دراثنائے گفتگو دست مجنبان (۴۸) و بہ بدی کسان ہم داستان مشو (۴۹)
و مردگان را بجز نیکی ہرگز یاد مکن (۵۰) و فتنہ انگیزی مکن (۵۱) مصلح مردم باش [1] وَالصُّلْحُ
خَیْرٌ. اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَۃٌ فَاَصْلِحُوْا بَیْنَ اَخَوَیْکُمْ [2] (۵۲) و طاقتِ خود میازما (۵۳)
و آزمودہ را میازما کہ پشیمان شوی ۔ مَنْ جَرَّبَ الْمُجَرَّبَ حَلَّتْ بِہِ النَّدَامَۃُ [3]
(۵۴) و نانِ خود بر دسترخوانِ دیگران مخور (۵۵) و تعجیل کارِ شیاطین بود الا بضرورۃ
(۵۶) و دنیا و کارِ دنیا ہیچ در ہیچ است (۵۷) و ہر کہ از خدا نترسد از وے بترس
(۵۸) و بآستین بینی پاک مکن (۵۹) و تنہا پیش مردم مخور (۶۰) و از بزرگان در
راہ پیش مرو ع رہ دیدہ برو گرچہ دور باشد سہ پس زانو منشین و غمِ بیہودہ مخورید
کز غم خوردنِ تو رزق نگردد کم و بیش ⁂ (۶۱) و چپ و راست منگر (۶۲) و
پیشِ مہمان بر کسے خشم [غصہ] مکن (۶۳) و مہمان را کار مفرما . (۶۴) و با دیوانہ دست
سخن مگو (۶۵) و با اوباشان و خیرہ سران بر سرِ کوچہ منشین (۶۶) و جہتِ نفع و

---

[1] وصلح بہتر است [2] جزیں نیست کہ ایمانداران برادرانند ۔ پس صلح کنید میان دو برادر خود ۔
[3] ہر کہ آزمودہ را آزماید نادم شود ۔

نقصانِ خود آبروئے خود مریز (۶۷) متاعِ مردم وعقلِ خویش را زیادہ شمار (۶۸)
و بے کار رد و انگشتری در قمِ سفر مکن (۶۹) و فروتن باش و قرضدار مباش
فروتنی ست ذیلِ رسیدگانِ کمال کہ چون سوار بمنزل رسد پیادہ شود
مفتونِ معاشِ خود نمی باید بود ومغرور بہ عقلِ خود نمی باید بود
(۷۲) و با مردمِ نیک بدی نمی باید بود۔ انسان را چہ جائے تکبر است کہ اول او
نطفۂ ذلیل است۔ و آخرِ او میتِ متعفن۔ وخود حمال نجاستین ست کہ دادن چہ بہتر است
گفتا کہ طعام ٭ درنا دادن چہ بہتر است گفتا دشنام ٭ در خوردن چہ بہتر است
گفتا کہ غضب ٭ در ناخوردن چہ بہتر است گفتا کہ حرام ٭ **نقل است** کہ روزے
پیغامبر با تمہ یارانِ خود بدولتخانہ جناب امیر المؤمنین حضرت علی مہمان آمدند
حضرت علی ماحضر یک طاس روشن پر از عسل حاضر نمودند۔ چون حضرت رسالت پناہ
بر طاس وعسل نظر فرمودند۔ گفتند کہ عجب طاس روشن پر از عسل و بروے موئے باریک
افتادہ است۔ بہ یارانِ خویش فرمودند کہ ہر یک تشبیہہ این طاس وعسل وموئے
بہ ہند در و بجانب حضرت ابا بکر صدیق آوردند۔ چنانچہ حضرت صدیق اکبر گفتند کہ یا رسول اللہ
صلی اللہ علیک وسلم مردِ دیندار ازین طاس روشن تر۔ وایمان در دلِ وے ازین
عسل شیرین تر۔ وایمانِ آخر با خود بر دن ازین موئے باریک تر۔ وحضرت عمر بن الخطاب
رضی اللہ تعالے عنہ عرض کردند کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلم۔ بادشاہی این
طاس روشن تر و مملکتِ اعلیٰ حکومتِ بادشاہی ازین عسلِ شیرین تر۔ و در مملکتِ عدل

کردن ازین موئے باریک تر۔ وحضرت عثمان بن عفان رضی اللہ تعالےٰ عنہ گفتند
کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلّم علمِ دین ازین طاس روشن تر۔ وخواندنِ علم ازین عسل
شیرین تر۔ وعمل کردن برعلم ازین موئے باریک تر۔ حضرت علی کرم اللہ وجہہ عرض کردند کہ یا رسول اللہ
صلّی اللہ علیک وسلّم۔ مہمانِ ازین طاسِ روشن تر وخدمتِ مہمان ازین عسلِ شیرین تر
ومہمان را راضی داشتن ازین موئے باریک تر۔ وبعدہ حضرت رسولِ مقبول علیہ الصلوٰۃ
والسلام بجانبِ حضرت فاطمۃ الزہرا رضی اللہ عنہا التفات فرمودند کہ شما ہم چیزے بگوئید۔ بلائی تمام
گذارش نمودند کہ یا رسول اللہ زنان را حیا ازین طاس روشن تر وچادر بر روئے
ایشان ازین عسل شیرین تر۔ وخود را از چشم نامحرم نگہداشتن ازین موئے باریک تر۔
وبعد ازان پیغمبر ما فرمودند کہ ما ہم چیزے بگویم کہ معرفت ازین طاس روشن تر۔ وشنیدن
معرفت ازین عسل شیرین تر ونگاہداشتنِ معرفت در دل ازین موئے باریک تر و
بعد ازان حضرتِ جبرئیل علیہ السلام در رسید کہ یا رسول اللہ من ہم چیزے بگویم کہ راہِ خدائے تعالےٰ
ازین طاسِ روشن تر ورفتن در راہِ خدائے تعالےٰ ازین عسلِ شیرین تر۔ وشناختن
راہِ خدائے تعالےٰ ازین موئے باریک تر۔ بعد ازان از حضرتِ جلّ وعلا وحی رسید
کہ یا محمد بہشت ازین طاس روشن تر۔ ونعمتِ بہشت ازین عسل شیرین تر۔ وگذشتنِ
بندگان بر پلِ صراط ازین موئے باریک تر۔

اشعار

توبصد معصیت آلودہ و نافرمانی ۔۔۔ شرم بادت زخدا تا کے ازین نادانی

همه شب خفته و غافل شده از رحمت دوست — روزها در طلب عشرت و هم عصیانی

چند گوئی که به پیری رسم و توبه کنم — چه کنی گر بجوانی به اجل درمانی

همنشینان تو بین زیر لحد خاک شدند — چشم عبرت بگشا خواجه اگر انسانی

بر سر قبر یکی رفتم و گفتم چونی — گفت احوال چه پرسی چو تو آئی دانی

مگر از ذائقة الموت خبر نیست ترا — که تو بی‌هوش درین عالم سرگردانی

جامیا واقف دم باش عزیزان رفتند — ترک دنیا بکن آخر که تو هم مهمانی

یا مفتح الابواب افتح لنا خیر الباب

یاد داری که وقت زادن تو — همه خندان بدند تو گریان

آنچنان زی که وقت مردن تو — همه گریان بوند تو خندان

چنان زندگانی کن اندر جهان — که چون مرده باشی نگویند مرد

خیری بکن ای فلان و غنیمت شمار عمر — زان پیشتر که بانگ برآید فلان نماند

تو آن رفیع مکانی که ساکنان فلک — بر آستان تو دارند میل دربانی

چه احتیاج به پیش تو حال دل گفتن — که حال خسته دلان را تو خوب میدانی

تو خود دانی ای خالق کبریا — ترا گر نگویم بگویم کرا

ترا همچو من بیش از بیشتر — مرا تو یکی قصه بس مختصر

ربنا اهدنا الصراط المستقیم[۵]

[۵] ای پروردگار ما بنما راه راست ۔

نامۂ مبارک برسم دعوت الی الهدایة من خینی مآب خلاصۂ موجودات علیه و علیٰ آله افضل التحیات والتحیات بطرف اصحم بن ابجر شاہ حبش الملقب بنجاشی عیسائی بدست عمرو بن امیه ضمری روانه شده بود۔ از تاریخ طبری تبرکاً نقلش مع ترجمه درج ذیل است وهو هذا۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

مِنْ مُحَمَّدٍ رَّسُوْلِ اللّٰهِ اِلَى النَّجَاشِيِّ الْاَصْحَمِ مَلِكِ الْحَبَشَةِ اَسْلِمْ اَنْتَ فَاِنِّيْ اَحْمَدُ اِلَيْكَ اللّٰهَ الْمَلِكَ الْقُدُّوْسَ السَّلَامَ الْمُؤْمِنَ الْمُهَيْمِنَ اَشْهَدُ اَنَّ عِيْسَى بْنَ مَرْيَمَ رُوْحُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهٗ اَلْقَاهَا اِلٰى مَرْيَمَ الْبَتُوْلِ الطَّيِّبَةِ الْعَفِيْفَةِ فَحَمَلَتْ بِهٖ فَخَلَقَهُ اللّٰهُ مِنْ رُّوْحِهٖ وَنَفْخِهٖ كَمَا خَلَقَ اٰدَمَ بِيَدِهٖ وَنَفْخِهٖ وَاِنِّيْ اَدْعُوْكَ اِلَى اللّٰهِ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَالْمُوَالَاةِ عَلٰى طَاعَتِهٖ وَاَنْ تَتْبَعَنِيْ وَتُؤْمِنَ بِالَّذِيْ جَاءَنِيْ فَاِنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ وَقَدْ بَعَثْتُ اِلَيْكَ ابْنَ عَمِّيْ جَعْفَرًا وَنَفَرًا مَّعَهٗ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ فَاِذَا جَاءَكَ فَاَقْرِهِمْ وَدَعِ التَّجَبُّرَ فَاِنِّيْ اَدْعُوْكَ اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ بَلَّغْتُ وَنَصَحْتُ فَاقْبَلُوْا نُصْحِيْ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم

از محمد رسول خدا جانب نجاشی اصحم ملک حبشہ مسلمان شو زیرا کہ من ستایش میکنم نزد تو خدائے را کہ ملک قدوس سلام مومن مہیمن ست و گواہی میدہم کہ عیسیٰ بن مریم روح خداست و کلمۂ اوکہ انداخت او را جانب مریم پارسا پاکیزہ پاکدامن

پس حامله شد باو پس آفریدا ورا خدا از روحِ خویش و نفخ خویش چنانچه آفرید آدم را
بدستِ خود و دمیدن خود و من میخوانم ترا بسوئے خدا که یگانه و بے ہمتاست و بسوئے
الفت داشتن بطاعتِ خود و اینکه پیروی کنی مرا و ایمان آری بچیزے که آمد بمن
زیراکه من فرستادهٔ خدا ام و بتحقیق فرستادم بسوئے تو پسر عم خود جعفر را و چند اشخاص را
ہمراہِ وے از مسلمانان پس ہرگاه نزدِ تو رسند پس مہمانی دار ایشانرا و جباری را
بگذار زیراکه میخوانم ترا جانب خدا پس بتحقیق رسانیدم و خیرخواہی نمودم پس قبول کنید
خیرخواہی مرا و سلامتی باد بر کسیکه پیروی راه ہدایت کرد۔

نجاشی از ان فرمان مبارک مسلمان گشت و بجواب آن عریضۂ ذیل ارسال نمود

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اِلٰى مُحَمَّدٍ رَّسُوْلِ اللّٰهِ مِنَ النَّجَاشِيِّ الْاَصْحَمِ بْنِ اَبْجَرَ سَلَامٌ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ
وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ مِنَ اللّٰهِ الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الَّذِيْ هَدَانِيْ
اِلَى الْاِسْلَامِ۔ اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَلَغَنِيْ كِتَابُكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ فِيْ مَا ذَكَرْتَ
مِنْ اَمْرِ عِيْسٰى فَوَرَبِّ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنَّ عِيْسٰى مَا يَزِيْدُ عَلٰى مَا ذَكَرْتَ
كَمَا قُلْتَ وَقَدْ عَرَفْنَا مَا بُعِثْتَ بِهٖ اِلَيْنَا وَقَدْ قَرَّبْنَا ابْنَ عَمِّكَ وَاَصْحَابَهٗ فَاَشْهَدُ
اَنَّكَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَادِقًا مُّصَدِّقًا وَقَدْ بَايَعْتُكَ وَبَايَعْتُ ابْنَ عَمِّكَ وَ
اَسْلَمْتُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَقَدْ بَعَثْتُ اِلَيْكَ بِابْنِيْ اَرْهَا بْنِ الْاَصْحَمِ

بْنِ اَبْجَرَ فَاِنِّیْ لَا اَمْلِكُ اِلَّا نَفْسِیْ وَاِنْ شِئْتَ اَنْ اٰتِیَكَ فَعَلْتُ یَا رَسُوْلَ اللّٰهِ

وَالسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا رَسُوْلَ اللّٰهِ۔

بنام خدا کہ نہایت مہربان و رحیم ست بجانب محمد رسولِ خدا از طرفِ نجاشی اصحم بنِ ابجر سلام باد بر تو اے نبی خدا و رحمتِ خدا و برکاتش از خدا ئے کہ جز وے معبودے نیست و آنکہ راہ نمود مرا بسوئے اسلام اما بعد پس رسید بمن نامۂ تو اے رسولِ خدا در بارۂ آنکہ یاد فرمودی از احوالِ عیسٰی پس سوگند بہ پروردگار آسمان و زمین کہ عیسٰی بیش نیست از انکہ یاد فرمودی بدرستی کہ او ہمچنان ست کہ بیان فرمودی و بدرستی کہ شناختیم چیزے راکہ فرستادی جانب ما و از نزدیکان ساختیم بنِ عم ترا و یارانِ ویرا۔ پس گواہی میدہم کہ برحق تو پیغامبر خدائی راست گو و تصدیق کردہ شدہ و بیعت کردم بتو و با بنِ عم تو و مطیع شدم خدا ئے راکہ پروردگار جہانیانست و تحقیق فرستادم سوئے تو پسرِ خود را بنِ اصحم بنِ ابجر را زیراکہ من مالک نیستم مگر نفسِ خود را و اگر خواستی حاضر بودنِ من حاضر شوم اے رسولِ خدا پس من گواہی میدہم بآنکہ ہرچہ گوئی راست است و سلام بر تو اے پیغامبر خدا۔

خدا شما را برخوردار کناد۔ اجمالاً بیانِ ایمان و اسلام و احسان بگوشِ ہوش بشنوید و عمل کنید۔ کہ مقصود حاصل گردد انشاء اللہ تعالیٰ درحدیثِ صحیح وارد ست کہ روزے رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلم در مسجد نشستہ بودند و بعض اصحابِ کبار در خدمتِ آنحضرت سرورِ کائنات خلاصۂ موجودات حاضر بودند شخصے خوبروے

بشکلِ اعرابی درآمد واز بیرونِ مسجد بر پیغمبرِ خدا اسلام گفت و اورا جواب فرمود ؎

بلبل زادب پا نه نهد در صفِ گلزار   تا گل بطلبگاریِ او لب نه کشاید

آنگاه دستورے خواست وگفت یا رسول الله رخصت باشد که درآیم۔ فرمودند که در
آئی۔ درآمد۔ وہر قدمے که می نہاد دستورے میخواست تا با آنحضرت نزدیک شد
و باز دستورے خواست که یا رسول الله اذن باشد که بنشینم۔ فرمودند که بنشین بنشست
جاثمه زانوے او بزانوے مبارک میبود۔ گفت یا رسول الله دستورے باشد که سوال کنم
فرمودند۔ گفت مَا الْاِیْمَانُ۔ وَمَا الْاِسْلَامُ۔ وَمَا الْاِحْسَانُ۔ یعنی ایمان چیست
واسلام چیست واحسان چیست قال رسول الله اَلْاِیْمَانُ اَنْ تُؤْمِنَ بِاللّٰهِ وَ
مَلٰٓئِکَتِهٖ وَکُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْقَدْرِ خَیْرِهٖ وَشَرِّهٖ مِنَ اللّٰهِ
تَعَالٰی وَهُوَ خَالِقُ کُلِّ شَیْءٍ یعنی رسول الله فرمودند که ایمان آنست که ایمان
آوری به خدائے تعالے وبزبان اقرار کنی وبدل جزم وباور داری که خدائے
تعالے موجودِ مطلق است ازلی وابدی ومتصف است بصفاتِ ثمانیه که آن
حیات وقدرت وعلم وسمع وبصر وارادت وتکلم ووحدت است وہمچنین
ایمان آوری بفرشتگان وبکتابهاے او۔ وپیغمبرانِ او وبروزِ قیامت که حق است
وخواهد بود وتقدیرِ نیکی وبدی همه از خدائے تعالے است۔ اما بخیر راضی است
وبشر نه وآفریدگارِ همه چیزها است۔ وَقَالَ النَّبِیُّ بُنِیَ الْاِسْلَامُ عَلٰی خَمْسٍ شَهَادَةِ
اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ۔ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِیْتَاءِ الزَّکٰوةِ

وَحَجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا وَصَوْمُ رَمَضَانَ۔ یعنی بناء الاسلام پنج رکن است۔ اول گفتن اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ یعنی گواہی دادن کہ ہیچ خدائے نیست جز خدائے تعالےٰ ومحمد رسول اللہ فرستادہ اللہ تعالےٰ است بر کافۂ خلائق از آدمیان وپریان۔ دوم برپائے داشتن نمازِ پنجگانہ در وقتِ خویش۔ سیوم زکوٰۃ مال دادن در وقتِ خود۔ چہارم حج خانۂ خدائے تعالےٰ کردن اگر توانائی باشد۔ پنجم۔ روزۂ رمضان داشتن در صحیح بخاری چنین آوردہ است ولفظ حج را بر روزہ مقدم داشتہ اند واللہ اعلم وقال النبی۔ اَلْاِحْسَانُ۔ اَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ رَبَّكَ كَاَنَّكَ تَرَاهُ فَاِنْ لَّمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَاِنَّهٗ يَرَاكَ۔ یعنی پیغمبر خدا فرمود کہ احسان آنست کہ پرستش کن خدائے را جل جلالہ چنانکہ گویا او را می بینی اگر تو او را نمی بینی او ترا می بیند۔ پس چون سائل از سوال فارغ شد دستورے خواست وہمچنین از مسجد بیرون آمد بہ تعظیم بعد از زمانے رسول اللہ روئے باصحاب کرد وگفت کہ یک کس بیرون رود۔ واین سائل را طلب کند تا کہ یک کس بیرون آمد وہر چند سائل را ندا کرد وتجسس نمود نیافت باز آمد وگفت کہ سائل را نیافتم۔ بعد ازان رسول اللہ روئے مبارک خود بعمر بن خطاب کرد و فرمود یا عمر آیا میدانی کہ سوال کنندہ کہ بود۔ گفت عمر در جواب کہ خدائے تعالےٰ ورسول و دانا تر اند۔ پیغمبر ما فرمود کہ سوال کنندہ اعرابی نبود بلکہ برادرِ من جبرئیل بود۔ کہ آمدہ بود بشما تا تعلیم کند شما را دینِ شما میتوان گفت کہ این حدیث شریف

رواہ البخاری ومسلم

اشارہ است باداب تعلیم ۔ چہ در آن وقت نو عہدان بسیار بودند کہ در آمدند و بے ادبانہ از پیغمبر خدا سوالہا کردند ۔ سخن گفتندے ۔ غرض آنست کہ امروزان باید کہ سوال چگونہ باید کرد ۔ و طالبانِ علم نزدِ استاد و مرید نزدِ مرشد چگونہ بنشیند و اگر کسے از ایمان و اسلام و احسان وغیرہ سوال کند چگونہ جواب باید داد و در تلبیس ابلیس ابن جوزی این حدیث آورده کہ سَتَفْتَرِقُ اُمَّتِیْ اِلٰی ثَلٰثٍ وَّسَبْعِیْنَ فِرْقَۃً کُلُّھُمْ فِی النَّارِ اِلَّا وَاحِدَۃٌ قَالُوْا مَنْ ھُمْ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ قَالَ ھُمْ عَلٰی مَا اَنَا عَلَیْہِ وَاَصْحَابِیْ ۔ ارشادِ سرکارِ دو عالم است قُصُّوا الشَّوَارِبَ وَاَعْفُوا اللِّحْیَۃَ یعنی تراشید بروتہا را و دراز کنید ریشہا را ۔ بخلافش ریشہا را تراشیده بروتہا را دراز نموده دعوۂ اسلام نمودن چگونہ صحیح خواہد شد اگر دانستن میخواہید کہ کدام فرقہ مرد مان شمار شمایان ست پس غور کنید کہ شما کدام کسان را بے وجہ موجہ دوست میدارید و لباسِ کدام فرقہ فخراً پوشیده نازان میشوید و وضعِ آبا و اجدادِ خویش را مبدل ساختہ در وضعِ کدام کسان میمانید در حدیث شریف آمده کہ مَنْ تَشَبَّہَ بِقَوْمٍ فَھُوَ مِنْھُمْ یعنی کسیکہ بگروہے مانند بودن اختیار نمود ۔ او از ہمان گروہ ست غافل را باقتدائے خدا و رسولِ خدا چہ سروکار است او بہمہ حال بر آوردن مرادِ نفسِ خویش میخواہد خواہ اندران مشابہت بایہود باشد خواہ بانصاری کسانیکہ در رسوماتِ شادی وغمی و

لہ قریب متفرق خواہد شد امتِ من بہ سہ و ہفتاد گروہ ہمہ ایشان در آتش اند ۔ مگر یک گروہ حاضرین اصحاب گفتند کہ ایشان کدام گروہ اند یا رسول اللہ ۔ گفت آن گروہ بر آن طریق باشند کہ من بران طریق ام و یارانِ من ۔

نصرانیت مبتلا اند از خدا و رسول وے شرم دارند یا ایشان را بروز قیامت پیش رسولِ خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم بوضع و کلاہ انگریزی آمدن خوش میاید شرم شرم وجائے ہزار شرم است در حدیث است کما تعیشون تموتون و کما تموتون تبعثون یعنی چنانکہ زندگی بسر کنید ہمچنان خواہید مرد و چنانکہ میرید ہمچنان خواہید برخاست سلطانِ دو عالم صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمودہ است کہ معبود امت پیشین گوسالہ بود و معبود امتِ من دراہم و دنانیر خواہد بود در ایشان نصرانیت تسلط خواہد نمود با نشت بنالشت و دست بدست الخ

شعر

خندہ می آید مرا بر مردم چون دیو و دد
کارِ بد خود کردہ و لعنت بشیطان میکند

روزے ذوالنون مصری چو بازار بسرِ بازار میگذشت طبیبے را دید کہ خلقتے بروے گرد آمدہ و ہر کس درد خود با و میگوید و صحت میجوید و طبیب دوا می نماید۔ ذوالنون ہم پیش رفتہ بعد ادائی مراسم مسنونہ التماس نمود کہ من نیز دردے دارم اآیا تو انم کہ بر زبان ارم سہ مرا دردیست اندر دل اگر گویم زبان سوزد ؛ وگر دم درکشم ترسم کہ مغز استخوان سوزد طبیب حاذق ساعتے بر روئے ذوالنون نگریست و بگریست و گفت ع ہیہات کہ درد تو زقانونِ شفا رفت۔ اما اے فقیر بگیر بیخ فقر و برگ صبر۔ و ہلیلہ خشوع۔ و درہاون توبہ بکفن و بدست نیاز بسائی۔ و در پارچہ مجاہدہ بہ بیز۔ و در دیگ تفکر بانداز۔ و بر آتشِ عشق بجوشان و بہ کفگیرِ زاری بہ پالائے۔ انگہ بجام رضا برار۔ و شکر شکر بر و بپاش۔ و بوقتِ سحر بنوش۔ انشاء اللہ تعالے درین شفائے کلی یابی سہ

رفتم بطبیب وگفتم از درد نهان * گفتا از غیر دوست بربند زبان
گفتم که غذا گفت همین خون جگر * گفتم پرهیز گفت از هر دو جهان
یار آمد وگفت خسته میدار دلت * دائم بامید بسته میدار دلت
ما را بشکستگان نظرها باشد * ما را خواهی شکسته میدار دلت
کام عاشق دولت دیدار یار * قصد زاهد جنّت ونقش ونگار
عشق حقیقی ست مجازی مگیر * این دم شیر ست بازی مگیر
دل ازین اندوه تازه بیقراری میکند * خامه در وقت نوشتن آه وزاری میکند

سوال - رباعی - ای رهبر خلق مرا راه نما * در مشکل این بیت جوابم فرما *
گویند خدا بود وفلک هیچ نبود * گر هیچ نبود ست کجا بود خدا *
جواب - رباعی - در ملت ومذهب جز نیست مرا * میدان به یقین که لامکانی ست خدا
خواهی که ترا کشف شود این مخفی * جان در تن خود بین که کجا دارد جا

رباعی - پرسید یکی منزل آن مهرگسل * گفتم دل ماست او را منزل *
گفتا که ز دوست کجاست گفتم بر او * پرسید که او کجاست گفتم در دل *
رباعی - دل را اگر تو صاف کنی همچو آئینه * بیشک جمال دوست نماید معائنه *
او در دل منست دل من بدست او * چون آئینه بدست من ومن در آئینه
رباعی - خواهی که شود دل تو چون آئینه * ده چیز برون کن اندرون سینه
بخل وحسد وظلم وحرام وغیبت * بغض وطمع وحرص وریا وکینه

نه مونسے نه رفیقے نه همدمے دارم
حدیث خود بکه گویم عجب غمے دارم

بلبل نیم که نعره زنم در دسر برم
قمری نیم که طوق به گردن در آورم

پروانه نیستم که بیکدم عدم شوم
شمعم که جان گدازم و دم بر نیاورم

بشرح این قصه دلِ زار نه گفتن تا کے
سوختم سوختم این راز نهفتن تا کے

شریعت در نماز و روزه بودن
طریقت در جهاد اندر فزودن

حقیقت روئے در دلدار کردن
نظر اندر جمالِ یار کردن

اِنَّ فِیْ ذٰلِکَ لَذِکْرٰی لِمَنْ کَانَ لَهٗ قَلْبٌ - بدرستین که درین تذکره پند نصیحت اهلِ دل را

سخنے در زمانهٔ سلف پیشِ بزرگے شکایتِ زمانه آغاز کرد - فرمود که هنوز موقعِ سپاس و موضعِ حمدِ بے قیاس است که انسان را نه خوفِ نان و نه غمِ مال و جان است نه اندیشهٔ سستیٔ دین و ایمان - در زمانهٔ مستقبل نیات ابنائے دنیا مبدل خواهد گشت وجور هائے شدید ظهور خواهد یافت - عدل و احسان قطعاً خواهد رفت - ناظمان و محافظانِ بلاد بر علما بغارتگری خواهند گرائید - خلیفهٔ عصر چشم از داد خواهان خواهد پوشید - امیران به مصلحت هدیگر معاونتِ ستمگران خواهند کوشید - حق زائل و باطل خواهد گردید و نسوان بدلیری پیش خواهند آمد - و کهتران بوزارت اختصاص خواهند یافت - مردم ذوالقدر از بس بے دلی و بے قدری عمداً با صلاح کار نخواهند پرداخت و مستحقانِ امور با وجود گوشه نشینی ایمن نخواهند بود - و بے شعوران و ناکرده کاران کار فرمائی خواهند نمود - و پسران پدران را خواهند رنجانید - زنانِ صالح از فسق و بے مهریِ شوهرانِ

طالع خواهند نالید. باران بروقت نخواهد بارید. حکام غلات را بغرض شوم طبعی گران خواهند فروشانید ممالک از تنظیم کارفرمایان ویران خواهد گردید و فواحش در مساکن خوانین و خواقین علانیه ساکن خواهند بود - و مردان پوشیدن لباس زنان رغبت خواهند نمود وغیره اِنَّ فِیْ ذٰلِکَ لَعِبْرَۃً لِّاُولِی الْاَبْصَارِ (یاد دارید) از حضرت لقمان منقول است که از چهار صد کتب پنج امر منتخب نموده شد منجمله آنها دو فراموش کردنی وسه یاد داشتنی - موت را و خدا را کسے که احسان کند آنرا هرگز فراموش مکن و تو با کسے احسان کرده باشی و کسے با تو بدی کرده باشد فراموش کن عجب است از کسیکه مرگ را دوست ندارد - مرگ است که از دیدار والدین و دیگر اقربائے نزدیک و دور مسرور میگرداند. و مرگ است که بدیدار اولیاء الله و مرشدین میرساند سے استاده بر سر گورم که حالم بشنوی ؛ دیروز بودم من چو تو فردا تو مثل من شوی ؛ و مرگ است که سبب زیارت رسالت پناهی و مرگ است که باعث القائے الٰہی ست تعالیٰ شانه سے از مرگ چه اندیشی چون جان بقا داری ؛ در گور کجا گنجی چون نور خدا داری ؛ سے بغفلت میگذاری روزگارے مگر در گور خواهی کرد کارے ؛ رباعی از راحت چند روزه خوش دل نشوی ؛ وز خنجر رنج و درد بسمل نشوی ؛ گر غافلی از حضور هستی خدا ؛ اے ننگ عدم ز مرگ غافل نشوی ؛ رباعی اگر آب ندامت بر آوری غسلے ؛ خیال هر دو جهان را رها

---

۵ هرآئینه. در این پند فرو نهفته است برائے دانشمندان

توانی کرد * ولیکن این صفتِ سالکانِ جانباز است * تو نازنی منشی پس کجا تو اق
کرد۔ رباعی هردم باشی زرنج بردن راضی * وزغم زدگی وغصه خوردن راضی *
خواهی که شود خاتمه بالخیر ترا * وقتِ مردن شوی زمردن راضی * حیات جسم از
روح وحیات روح از معرفتِ الٰهی سے همچنان که قدرِ تن از جان بود * قدرِ جان
از پرتوِ جانان بود * بهرِ انسان جمله حیوان راکَش * جمله انسان راکَش از بهرِ ش *

مُناجات بدرگاهِ قاضی الحاجات

بادشاها جرمِ ما را درگذار
تو نکو کاری و ما بد کرده ایم
سالها در بندِ عصیان گشته ایم
دایما در فسق و عصیان مانده ایم
روز و شب اندر معاصی بوده ایم
بے گنه نگذشت بر ما ساعتے
بر درآمد بندهٔ بگریخته
مغفرت دار د امید از لطفِ تو
بحرِ الطافِ تو بے پایان بود
نفس و شیطان زد کریما راهِ من

ما گنهگاریم تو آمرزگار
جرمِ بے اندازه بیحد کرده ایم
آخر از کرده پشیمان گشته ایم
هم قرینِ نفس و شیطان مانده ایم
غافل از امر و نواهی بوده ایم
با حضورِ دل نکردم طاعتے
آبروئے خود بعصیان ریخته
زانکه خود فرمودهٔ لاتقنطو
ناامید از رحمتت شیطان بُوَد
رحمتت باشد شفاعت خواهِ من

چشم دارم از گنہ پاکم کنی	پیش ازان کاندر لحد خاکم کنی
اندران دم کز بدن جانم بری	از جہان با نور ایمانم بری
یا رب شدہ ام تبہ بیامرز مرا	شد روئے دلم سیہ بیامرز مرا
در دا کہ بجز گنہ نکردم کارے	بخشندۂ ہر گنہ بیامرز مرا

یَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّه ؕ قُلْ هِیَ مَوَاقِیْتُ لِلنَّاسِ ۔ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ خَلَقَ الْاِنْسَانَ فِیْٓ اَحْسَنِ تَقْوِیْمٍ اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِه خَصَّه بِالْخُلُقِ الْعَظِیْمِ

ازین جدول عجیب و غریب قاعدۂ دریافتن غرۂ قمری ماہرہ تا سنہ ۱۴۰۰ ہجری

این کہ جمع نمائید اعداد ماہ و سنہ مطلوب معائنہ کنید ۔ تحت روزہائے مندرجہ اش با عداد مجتمع روزے کہ مرقوم است ہمون روز غرۂ ماہ مطلوب باشد ۔ مثلاً اگر غرۂ محرم ۱۳۴۰ھ ہجری دریافت نمائید ۔ پس جمع کنید ہر دو ہندسہ ہائے تحت محرم و ۱۳۴۰ھ ہجری ۔ ۶ - ۶ - حاصل جمع ۱۲ می شود بر ہندسہ ۱۲ پنجشنبہ کہ نگاشتہ است ہمون روز غرۂ محرم ۱۳۴۰ھ ہجری خواہد بود ۔ قس علی ہذا و اللہ اعلم ۔

خدادا نا ترست

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
۶	۳	۱	۵	۲	۷	۴	۲	۶	۴	۱	۵	۳
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
۷	۴	۲	۶	۴	۱	۵	۳	۷	۴	۲	۶	۴
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
۱	۵	۳	۷	۴	۲	۶	۳	۱	۵	۳	۷	۴
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
۳	۲	۴	۱	۵	۲	۷	۳	۲	۶	۴	۱	۵
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
۲	۷	۴	۳	۶	۳	۱	۵	۳	۷	۳	۲	۶
محرم	صفر	ربیع الاول	ربیع الثانی	جمادی الاول	جمادی الثانی	رجب	شعبان	رمضان	شوال	ذیقعدہ	ذیحجہ	[illegible]
۶	۱	۲	۳	۵	۷	۱	۳	۴	۶	۷	۴	۶
یکشنبہ	دوشنبہ	سہ شنبہ	چہار شنبہ	پنجشنبہ	جمعہ	شنبہ	یکشنبہ	دوشنبہ	سہ شنبہ	چہار شنبہ	پنجشنبہ	جمعہ
۸	۲	۹	۳	۱۰	۴	۱۱	۵	۱۲	۶	۱۳	۷	۱۴

اشعار

ماہِ محرم زر ببین ۔ اندر صفر بین آئنہ — اوّل ربیع آبِ روان ۔ آخر غزالے منگر

اوّل جمادی لقرہ بین پیرے ببین در آخرین — ماہِ رجب مصحف ببین شعبان گیاہِ سبز تر

شمشیر در رمضان نگر ۔ شوال جامہ سبز بین — ذیقعدہ بین کودکے ۔ ذیحجہ دختر خوب تر

تحفۃ النصائح مصنفہ شیخ راجو قتال رحمۃ اللہ علیہ

تختۂ دریافت فاصلۂ درمیانی اضلاع ممالک محروسۂ سرکار عالی بخط مستقیم شمار میل

نمبر	نام	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷
۱	بلدۂ فرخندہ بنیاد حیدرآباد	بلدہ																
۲	بلدۂ خجستہ بنیاد اورنگ آباد	۲۷۹	اورنگ آباد															
۳	ضلع بیڑ	۲۱۹	۷۲	بیڑ														
۴	ضلع ناندیڑ	۱۵۰	۱۴۴	۱۰۸	ناندیڑ													
۵	ضلع پربھنی	۱۷۷	۱۰۵	۷۲	۴۲	پربھنی												
۶	ضلع گلبرگہ	۱۱۱	۲۱۰	۱۳۸	۱۳۰	۱۲۸	گلبرگہ											
۷	ضلع رائچور دوآبہ	۱۱۱	۲۹۷	۲۲۵	۲۱۰	۲۲۵	۸۷	رائچور										
۸	ضلع لنگسگور	۱۵۹	۲۵۲	۲۴۰	۲۲۱	۲۲۵	۶۷	۵۶	لنگسگور									
۹	ضلع نلدرگ مقام کچہری دھاراسیون	۱۷۴	۱۳۲	۶۰	۱۱۱	۹۰	۸۱	۱۶۶	۱۵۰	دھاراسیون								
۱۰	ضلع ورنگل	۸۷	۲۱۵	۲۹۷	۱۶۸	۲۰۸	۱۹۱	۱۹۸	۲۴۶	۲۳۰	ورنگل							
۱۱	ضلع نلگنڈہ	۹۰	۲۲۴	۲۶۲	۱۹۸	۲۳۱	۱۶۵	۱۴۴	۱۹۰	۲۳۱	۷۳	نلگنڈہ						
۱۲	ضلع محبوب نگر	۵۴	۲۸۱	۲۱۹	۱۷۷	۱۹۸	۹۰	۵۶	۱۰۸	۱۶۵	۱۳۹	۶۰	محبوب نگر					
۱۳	بلدۂ محمد آباد بیدر	۶۵	۲۰۴	۱۴۴	۸۷	۱۰۸	۶۲	۱۲۳	۱۲۵	۱۰۴	۱۳۸	۱۳۲	۹۰	بیدر				
۱۴	ضلع میدک مقام کچہری سنگاریڈی	۳۳	۲۳۶	۱۸۳	۱۱۷	۱۴۷	۸۶	۱۱۱	۱۴۹	۱۴۱	۱۰۵	۹۰	۹۳	۲۲	سنگاریڈی			
۱۵	ضلع ایلگندل مقام کچہری کریم نگر	۸۷	۲۷۰	۲۳۴	۱۳۰	۱۹۹	۱۷۴	۲۰۱	۲۴۰	۲۱۹	۴۲	۹۶	۱۴۲	۱۱۴	۹۳	کریم نگر		
۱۶	ضلع نظام آباد	۹۶	۲۰۴	۱۶۲	۹۳	۱۰۲	۱۱۴	۱۸۳	۲۱۰	۱۴۴	۱۰۸	۱۴۸	۱۳۸	۶۶	۷۵	۴۲	نظام آباد	
۱۷	ضلع عادل آباد	۱۶۵	۲۱۰	۱۹۲	۸۰	۱۲۰	۲۰۴	۲۶۱	۲۸۵	۱۹۵	۱۳۰	۱۹۵	۲۱۰	۱۴۱	۱۴۷	۹۶	۷۵	عادل آباد

صوبۂ اورنگ آباد

صوبۂ گلبرگہ

صوبۂ ورنگل

صوبۂ بیدر

خذ ما صفا دع ما کدر - انظر الی ما قال و لا تنظر الی من قال

مرد باید که گیرد اندر گوش ٭ ور نبشت است پند بر دیوار

اللّهمّ افتح لنا بالخیر و اتمم لنا بالخیر و اجعل عواقب امورنا بالخیر بیدک الخیر

هر که ما را کند به نیکی یاد ٭ نامش اندر جهان به نیکی باد

اللّهمّ اغفر لمؤلفه و لابویه و ارحمهم و اجعلهم من المحشورین فی زمرة النّبیّین و الصّدّیقین و المرشدین یوم القیٰمة بفضلک یا رحمٰن یا رحیم

هر که بیند دعا طمع دارم ٭ زانکه من بندهٔ گنهگارم

حافظ وظیفهٔ تو دعا گفتن است و بس ٭ در بند این مباش که نشنید یا شنید

الٰهی ببخشائے این هر سه را ٭ مصنف نویسنده خواننده را

تمت بالخیر

تحریر فی التاریخ نهم ذالحجه ۱۳۸۶ هجری صلعم

اعلان واجب الاذعان

جہل کی چھائی گھٹا اور علم کی بدلی ہوا (قطعہ) خلق کے گلشن مین ہے بادِ خزان کا فی ہوا

گرنہووے علم حاصل عقل سب بیکار ہے — علم سے اور فضل سے دانش سے ملتا ہے خدا

اس رسالہ کی زبان ہے فارسی — صاف اور پاکیزہ جیسے آرسی

اختصار اس کا بیان کوئی کیا کرے — جیسے کوئی دریا کو کوزہ مین بھرے

شہد سے زیادہ شیرین شلیسۂ سخن دو اگر سے زیادہ مسطر آب حیات سے زیادہ شفاف۔ برف سے زیادہ خنک نسیم صبح سے زیادہ لطیف۔ قلیل الالفاظ وکثیر المعنی یہہ دلنواز مجموعہ فلسفیانہ نکات۔ دانش افروز مرقع۔ تمدنی اخلاقی معاشرتی امور کا مخزن۔ نقایص زندگانی کا مصلح فطرت انسانی کا راہ نما۔ مسائل معاش ومعاد کا بہترین اتالیق۔ جس مضمون کو شروع کیا دلائل نصوص واحادیث پر ختم کیا ہے عطر آنست کہ خود ببوید جو ایک مشہور مقولہ ہے نسخہ اُس کا بہترین نمونہ ہے۔ جس کی نظر غور وعبرت ان اوراق سے گذرے ایسے بیش بہا مضامین بیان کرسکتا ہے جو ایک بڑا جید عالم بمشکل بیان کرسکتا ہے ہم ذمہ دار ہین اگر اسکا ایک فقرہ تیر ونشتر کا کام نہ دے۔ بغرض افادہ واستفادہ عام۔ قیمت ۱۲/

حضرت مولانا مولوی محمد عبد العزیز صاحب قبلہ قادری رحمۃ اللہ علیہ کے تصانیف کے منجملہ حسب ذیل کتب برائے فروخت موجود ہین

مکالمہ ہیضہ وطاعون۔ قیمت ۸/

مقالات الطریقت۔ قیمت ۱۲/

شرح گلشن راز۔ قیمت ۱۲/

ملنے کا پتہ:۔ محمد عبد الرحمن صیغہ دار محکمہ عالیہ عدالت احمد عبد اللہ منتظم دفتر صدر محاسبی سرکار عالی ساکن عقب دفتر صفائی بلدہ متصل مدرسہ اعزہ حیدرآباد دکن